

TÜRKİYEDE İÇTİMAİ SİYASET MESELELERİ

Saffettin PINAR

Avukat

I — Sosyal politikanın doğuşu ve mânası :

Türkiye, sosyal politika meselelerinin en canlı surette mevzuubahs olduğu bir memlekettir. Denilebilirki bugünkü Türkiyenin kalkınma dâvası her şayden evvel içtimai bir dâvadır. Ve bu dâva bir sosyal politika dâvasıdır. Bugün hepimizin arzu ettiği öyle müesseseler ve öyle problemler vardır ki bunlar ancak sosyal politika metodlarıyla ortaya çıkabilir veya hallolunabilir. Şu halde bu dâvalar nelerdir? Acaba bizim cemiyet olarak bahtiyarlığımızla, yahut bedbahtlığımızla yakından alâkası olan meseleler nasıl şeylerdir? Bu suallerin cevabını verebilmek için sosyal politikanın mânasını ve hududlarını tesbit etmeliğimiz lâzımdır.

Cemiyet meseleleri hiç bir zaman statik mevzular değildir. Cemiyet meseleleri canlı ve hareket halindedir. Her cemiyeti teşkil eden muhtelif içtimai sınıflar vardır. Bu sosyal sınıfların, hepsinin birden, her zaman yan yana ve tam bir muvazene içinde bulunması beklenemez. Denilebilir ki bir cemiyeti teşkil eden içtimai sınıflar arasındaki ahenk ne kadar tam ve mükemmel olursa o cemiyet o kadar mes'uddur.

İnsanlar ve milletler tarihte her zaman mes'ut olmamışlardır. Fakat çok zaman sebebini bir türlü bilemedikleri huzursuzluklar içinde, bedbaht yaşamışlardır. Şüphesiz bunun birçok sebepleri vardır. Bunlar iktisadî, siyasî, coğrafi, ahlâkî sebepler olabilir. Fakat hangisi olursa olsun huzursuzluk ve bedbahtlıklar içtimai sahada tezahür eder. Tesir ve neticeleri sosyaldır. Meselâ tarihte hepimizin bildiği 1789 Fransız Büyük İhtilâli, 1848 ayaklanması hep böyle içtimai huzursuzlukların doğurduğu karışıklıklara misaldir.

Cemiyet hayatı; bir takım sosyal hastalıklar, mücadeleler, sevinçler, başarılar, felâketler, saadetlerle dolu olarak, devamlı bir oluş ve devamlı bir akış halindedir.

Bu oluş cemiyeti teşkil eden içtimai sınıflar arasındaki münasebetlerin cereyan tarzına göre çeşitli tezahürler gösterir. Filhakika bir cemiyet, çeşitli sınıflardan, içtimai tabakalardan teşekkül eder. Çiftçiler sınıfı, işçiler sınıfı, sermayedar sınıf, münevverler sınıfı, küçük san'at erbabının meydana getirdiği sınıf, memur sınıfı ve diğer çeşitli sosyal grupların hepsi cemiyeti teşkil eden sosyal tabakalardır. Cemiyeti teşkil eden bu sınıfların birbirleriyle olan münasebetleri her zaman huzur ve ahenk içindî cereyan etmez. Bu sınıfların arasında bazı sert temaslar, mücadeleler ve menfaat ayrılıkları mevcut olabilir. İşte sosyal politika, bütün sınıf mücadelelerinde, cemiyeti teşkil eden sosyal tabakalar arasındaki her türlü temaslarda, ahenk ve eşitlik teminine çalışan bir sosyal metoddur. Sosyal politika, sınıflar arasındaki bütün zıdıklarda, her türlü kavga ve mücadelelere rağmen, onlar vaki olurken devleti ve hukuk nizamını korumak gayesini güder. Sosyal politika muayyen bir sınıfın menfaatini istilzam etmez. Sosyal politika için başlıca gaye cemiyet hayatının ve sosyal adaletin korunmasıdır. Sosyal politika muayyen bir zümreye, belli başlı bir sınıfa değil *umumîyete* hizmet maksadını taşır ve bu hususta lüzumlu tedbirleri vazeder. Bu suretle sanayideki içtimai siyasetten başka, zirai içtimai siyasetten, küçük san'atlara müteallik içtimai siyasetten, malî içtimai siyasetten ve hemen hemen cemiyet dâvalarının hepsine mahsus içtimai siyaset çeşitlerinden bahsetmek mümkündür. Yani içtimai siyaset, âmme hayatının her köşesine kadar girer.

Fakat biz bu konuşmamızda bilhassa 19 uncu asrın başındanberi ortaya çıkan daha dar mânadaki bir içtimai siyasetten bahsedeceğiz. Bu içtimai siyaset, sanayi hayatındaki içtimai siyasettir.

Bilindiği gibi 19 uncu asır sanayiî kuruluş devridir. Fabrikalar devridir. Bu devirde köylerden şehirlere doğru bir insan akışı olmuştur. Bu akış meşhur (köylerden şehirlere göç) tür. O tarihlerde, sosyal politika, vaziyete müdahale ettiği zaman manzara şöyleydi: Yüz binlerce insan, köylerden büyük şehirlere akın ediyordu. Bunlar teknik değişiklikler karşısında eski işlerini idame ettirmek imkânını kaybederek yeni kurulan fabrikalarda, iktisadi ve sınaî müesseselerde kendilerine münasip bir iş aramağa gelen kimselerdi. Sermayedar sınıf, müteşebbisler bu suretle ucuz ve bol *emek*, işgücü, buldukları için memnun oluyorlardı.

Fakat az zaman sonra her türlü içtimai organizasyondan mahrum bulunan bu kitleler arasında içtimai bir takım meseleler çıktı. Bu kalabalık grupların içinde kadın, erkek, her yaştan insanlar vardı. Bunlar hastalanıyorlardı. Fabrikalarda kendilerine iş bulanlar, bu yeni

hayata kolay intibak edemiyorlardı. Uzvî ve ruhî bir takım derdlere musap oluyorlardı. İş kazalarına maruz kalıyorlar, malûî hale düşüyorlardı. Bu çalışan yahut işsiz kalanlar arasından ölenler arkalarında yetimler, dullar bırakıyorlardı. Bunlar her türlü himayeden mahrum idiler. Her çeşit ahlâkî ve uzvî sefalet başlamıştı. Bu kötü neticeyi patronlar da istemiyorlardı. Fakat vaziyete bir çare bulmak için içtimâî bir metoda ihtiyaç vardı. İşte içtimâî siyaset, kurtarıcı bir tedbir olarak en ehemmiyetli rolünü bu devirlerde oynamağa başlamıştır. Yine bu devirde ilk sendikalar, ilk kooperatifler, ilk yardım birlikleri kurulmuş ve ilk sosyal kanunlar vazolunmuştur.

Kısa zamanda zeki ve anlayışlı müteşebbisler, devlet ve din adamları, askerî simalar bu kötü içtimâî durumu islâh etmek için bir takım tedbirler almak, müesseseler kurmak, kanunlar çıkararak bu sahayı tanzim etmek lüzumunu anlamışlardır ki bunların heyeti mecmuası «sosyal politika»nın esas ve prensiplerini teşkil etmiştir.

19 uncu asırda sanayicilerin hudutsuz kâr zihniyeti, zamanla verimli iş ile içtimâî adaleti telif eden içtimâî politika anlayışı karşısında karşısında gerilemeğe başlamıştır.

Artık insan zekâsının bulduğu birçok yenilikler ve keşifler sayesinde yavaş yavaş el ve ev sanayii yerine fabrika imalâtı başlamıştır. İktisadî adına «kapitalizm» denilen bu devirde muasır cemiyetin üç yeni sosyal sınıfı belirmiştir. Bunlar müteşebbisler, müstahdemler, işçilerdir. Bu genç sınıfların yanı başında diğer eski sınıflar da yaşıyordu. Çiftçiler, akademik karyere mensup olanlar, el ve ev sanayii salıkları ve diğer bu eski sınıflar kapitalizmden önceki cemiyet hayatında oldukça bir muvazene ve ahenk içinde bulunuyorlardı. Fakat 19 uncu asırda meydana çıkan yeni sınıflar, ve bilhassa bunlardan patronlarla işçiler arasında büyük bir ahenksizlik baş göstermişti. Bu iki sınıf arasındaki içtimâî münasebetlerin bozuk olması yüzünden cemiyet hayatına elzem olan huzur ve muvazene bozulmuştu. Az zamanda işçilerle müteşebbisler arasındaki mücadele bütün asrın havasım doldurmuştur. Bu mücadele okadar sert olmağa başlamıştır ki bu yüzden hukuk nizamının bozulmak tehlikesi başgöstermiştir. Cemiyetin düzeni kaybolmuştur. Her tarafta nümayişler, ayaklanmalar, ihtilâller başlamıştır. 1850 ile 1860 yılları arasındaki bu mücadeleler sırasında başlangıçta kuvvetli olan bir sınıfın kısa bir zaman sonra zayıfladığı ve bir müddet geçince de bunun tersi olduğu görülmüştür. Grevler, lokavtlar birbirini takip etmiş ve ezilmek tehlikesine maruz kalan taraf daima devlete müracaat etmiştir. Devletten himaye talep etmiştir.

İşte sosyal politikanın meydana çıktığı devir, bu devirdir. 19 uncu asrın bilhassa ortalarında «sosyal politika» kelimesi büyük bir nam kazanmıştı. O tarihtenberi, içtimai politika, içtimai sınıflar arasındaki muvazenesizlikleri, izale eden, bir deva, bir çare olarak kabul edilmiştir. Sosyal politika, cemiyeti teşkil eden muhtelif içtimai sınıflar arasında muvazene tesisine yarayan ve bu muvazeneyle ait münasebetlerin kanunlarını tayin eden bir ilimdir. Bunun içindir ki sosyal politikaya; içtimai müsavileştirme, içtimai tevazün politikası namları da verilir. İçtimai politika, hangi sınıf olursa olsun, zayıf sınıfın kuvvetli sınıf tarafından ezilmesine ve istismarına mâni olacak tedbirleri arzu ve tesbit eder. Bunun için kuvvetli sınıfları frenler, zayıf olanları destekler ve himaye eder. Bu suretle sosyal adaletin bir hakikat olmasını temine çalışır.

Asrımızda içtimai politika için kesin bir hudud çizmek mümkün değildir. Bilâkis içtimai hayatın tekâmülile içtimai politikaya mevzu teşkil eden hâdiselerin mahiyetleri, şekilleri ve hududları da genişlemiş ve çoğalmıştır. Bugün bütün devletler, içtimai ve siyasi yapıları ne olursa olsun içtimai politikanın prensiplerine müracaat etmedikçe endüstrilerini geliştirmek ve sosyal adaleti tahakkuk ettirmek imkânı bulunmadığını anlamışlardır. Bütün ilimler gibi sosyal politika ilmi de cihanşümüldür. Ancak sosyal politikanın tekniği her memleketin, siyasi, içtimai, iktisadi çehresine göre hususiyetler gösterebilir.

Sosyal politikanın bu yapıcı ve müsbet rolünü gözönünde tutan her devlet onu büyük bir ehemmiyetle benimsemiştir. Bu suretle sosyal politika bir taraftan ilim olarak Üniversite kürsülerinde yer işgal etmiş diğer taraftan bir tatbikat, bir teknik, bir siyaset olarak devlet ve hükümetlerin klâsik ve modern teşkilât ve organları arasında mevki almıştır.

Sosyal politika 20 nci asrın sosyal meselelerine tatbik edilen en ehemmiyetli metodlardan biridir. Asrımız bir takım içtimai hastalıklara musabdır. Bu hastalıklar her şeyden önce kendilerini büyük bir huzursuzluk şeklinde duyurmaktadır. Sosyal politika; içtimai huzursuzluğun başlıca devası olan içtimai emniyet ve adaleti kendine mahsus usullerle tedavi etmeğe muktedir buunan nadir kıymette ve büyük ehemmiyette bir cemiyet ilmidir.

II — Türk sanayiinde içtimai siyaset meseleleri :

Cemiyetimizin öyle taze ve bâkir dâvaları vardır ki bunların halledilmesinde içtimai politika ilminden ve metodlardan istifade etmek lâzımdır. Meselâ cemiyeti teşkil eden bütün içtimai sınıflara teşmil

edilebilecek olan sosyal emniyet mevzuları bunlardan biridir. Ferdlerip; hastalıklar, kazalar, malûliyet, ölüm, ihtiyarlık, dulluk, yetimlik, işsizlik hallerinde korunmalarını ve içtîmâî bakımdan emniyet içinde bulunmalarını temin edecek sistemlere dahil olmalarını sağlamak böyle bir mevzudur. Bu mânada olarak yakın bir mazide İngilterede tatbik edilen Beveriç plânını, İsveç ve diğer şimal memleketlerinin sosyal emniyet tedbirlerini düşünecek olursak bu sistemlerin cemiyet hayatına temin ettiği huzuru küçümsemenin mümkün olamayacağını kabul ederiz. Meselâ mesken dâvası, hemen memleket ölçüsünde karşılaştığımız sosyal meselelerden biridir. Sosyal politika tarihi, muhtelif memleketlerde mesken dâvasının hal şekillerine taallük eden çeşitli örneklerle doludur. Bunun gibi sosyal politika, mesken dâvasının bir cemiyetin bünyesinde müzminleşen bir hastalık gibi iyileşmeden sürüp gitmesine mâni olacak kaideleri ve prensipleri de gösteren bir ilimdir.

Diğer taraftan kooperatifçilik, kimsesiz çocuklar, sağlık ve çalışma sahalarna taallük eden belli başlı ihtiyaçlarımız arasında bir çok bâkir ve çözülmemiş meseleler vardır. Bunların gerek teşhislerini, gerek düzenlenmelerine ait en iyi ve emin metodları bize ancak sosyal politika ilmi öğretebilir.

Yeni Türkiyede modern bir sanayi kuruluşu vardır. Devlet ve ferd teşebbüsü olarak ortaya çıkan endüstrimizin bir çok sosyal problemleri vardır. Bu endüstride teknik, malî ve sosyal meselelerin koordinasyonu nasıl olacaktır? Endüstrimiz ister devlete, ister ferde ait olsun sosyal sahada batı sanayiinin yaptığı tecrübelerden nasıl faydalanacaktır? Sosyal politikanın bizim bünyemize tatbik olunacak umumî prensipleri nelerdir? Bugünkü Türkiyede sâyi ile sermaye arasındaki müvazene nasıl kurulmalıdır ki sosyal sınıflar arasında tatminkâr bir içtîmâî adalet hüküm sürsün? Bu suallerin cevabını ancak sosyal politika verebilecektir. Bu problemleri ancak sosyal politika metodları ile halledebileceğiz. Türk endüstrisinde, Türk ziraatında tatmin edici nasıl bir ücret siyaseti tatbik olunmalıdır, meslekî yetiştirme dâvası nasıl hallolunmalıdır? Çocuk ve kadın sâyi nasıl korunmalıdır? Bunları ancak sosyal politika zihniyeti ile tayin edebiliriz.

Türkiyenin sosyal politika meseleleri derin bir maziye sahiptir. Osmanlı Vakıflar tarihini tetkik edecek olanlar, 17, 18, 19 uncu asırlarda sosyal politikanın batıda vücut bulmasından önce ve sonra Türkiyedeki içtîmâî adalet anlayışının hayret edilecek kadar derin ve şümüllü izlerine rast gelirler. Osmanlı İmparatorluğu devrinde hatırımda kaldığına göre Manisada hastalanıp da vaktinde mevsim uçuşunu yapıp gidemiyen leyleklerin bakımı için vakıflar kuran adalet ve merhamet

zihniyeti, hayvanlara kadar inmekle ne kadar insanileşmiş ve incelmıştır. 18 ve 19 uncu asırlarda Bursada iş piyasasının tanzimine ait teşkilât, padişahın geçmediği yolların tamir ve ihyası için yapılan vakıflar çalışma ve bayındırlık sahasına tallûk eden ileri karakterde birer içtimâî politika tedbiri, hiç değilse anlayışı sayılamaz mı? 19 uncu asırda şimdiki Defterdar, eski Feshane fabrikasında kalife işçi ve kalfa yetiştirmek için teşkilât ve teşvik usulleri mevcuttu. Bunun gibi Türk tarihi sosyal politikanın batı mânasında anlaşılmasından evvelki devirlere ait zengin misallerle doludur. Malûm olduğu üzere, sosyal politika umumiyetle iki ana istikamette inkîşaf etmiştir. Bunlardan biri aşağıdan yukarı olan sosyal politika, diğeri yukarıdan aşağı olan sosyal politikadır. Birincisine organizasyonların sosyal politikası, öbürüne âmme elinin, devletin sosyal politikası denir.

Türkiyedeki sosyal politika meselelerini bu iki ana istikamette inkîşaf ettirmek lâzımdır.

Sosyal politikanın 20 nci asırda Türkiyedeki tezahürleri her iki istikâmette vuku bulmaktadır. Yukarıdan aşağı tâbir olunan âmme elinin, devletin sosyal politikasına en açık misal bu sahada tedvin olunan mevzuat ve devlet tarafından kurulan teşkilâttir. Mamafih demokrat memleketlerde bu bakımdan Türkiyemizde, kanunların dahi halktan ilham alınarak ve doğrudan doğruya halkın seçtiği Vekiller delâletile vücut bulunan akideler olduğu kabul edilecek olursa sosyal mevzuatı dahi bir bakıma aşağıdan yukarıya vaki içtimâî politika tedbiri saymak mümkündür. Bununla beraber klâsik taksime bağlı kalacak olursak yeni Türkiyenin yukarıdan aşağı içtimâî politika faaliyetini henüz Büyük Millet Meclisi Hükümeti devrinde tedvin olunan (1922) Zonguldak Havzaî Fehmiyesine ait kanunla başlamış görebiliriz. Bu kanun kömür madeni ocaklarında çalışan amelelerin çalışma tarzlarını o zamanın şartlarına göre ilk ve iptidâî şekilde, fakat bir sosyal politika zihniyeti ile tanzim etmek üzere çıkarılmıştır. Bilâhare 1936 yılındaki İş Kanunu ve buna ek nizamnameler, 1945 yılında Çalışma Bakanlığı teşkilâtının kuruluşu, sosyal sigortaların muhtelif nevilerine ait kanunlar, iş piyasasının tanzimine müteallik olan, İş ve İşçi Bulma Kurumu Kanunu, İş Mahkemeleri Kanunu ve bu mevzularla alâkalı nizamnameler sosyal politikanın yukarıdan aşağı vaki olan tedbirlerine misal teşkil ederler. Aşağıdan yukarı vaki sosyal politika tedbirleri olarak muhtelif ve müteddit kooperatif teşekküllerini, sendikaları, yardım birliklerini zikredebiliriz. Fakat biz bu konuşmamızda memleketimizin sosyal politika meselelerini bu kadar geniş ve teferruatlı olarak tahlil etmek fırsatına malik bulunmamaktayız. Bu sebeple Türkiyedeki sosyal politika

faaliyetlerini çalışma hayatımızın özelliğinden doğan bazı tatbikatı misal olarak canlandırmağa çalışacağız. Bu meyanda meselâ son on yıldanberi endüstrimizde tatbik edildiğini bildiğimiz gıda siyasetini ele alalım. Endüstrimizde umumiyetle 1940 yılındanberi tatbik edilegelen bir parasız yemek siyaseti vardır. Bu tatbikat başlangıçta devlet sanayii çerçevesi içinde gerçekleştirilmiş ve zamanla özel endüstriye de sirayet etmiştir. Gıda politikasının bu vechesi bizde kanunlarla vazedilmiş bir mükellefiyet değildir. Gerçi devlet bütçesinden ve mülhak bütçelerden ayrılan tahsisatlarla idare olunan pek az işletmeler bu faaliyetlerini sırf tahsisatın hukukî müstenedatını temin etmek zarüretile kanunlaştırmışlardır. Fakat esas itibarile parasız gıda tatbikatı, devlet sanayiinin ve özel sermayenin kendi insiyatifile meydana çıkmıştır.

Şimdi bu tatbikatın mahiyeti nedir, onu tahlil edelim. Acaba parasız yemek usulü bir merhamet duygusunun neticesimidir? Bu faaliyet gayri iktisadî bir tedbir mi sayılmalıdır? İlk bakışta böyle samlabilir. Fakat hakikatte parasız yemek tatbikatı, Türk endüstrisinin özelliklerinden doğmuş olan, iyi düşünülmüş bir sosyal politika tedbiridir. Meselenin hakikati şudur :

Cumhuriyetin ilk onyılında birinci sanayi plânile devlet fabrikaları kurulurken, bu sanayi için yetişmiş ve hazır işgücü mevcut değildi. Yeni kurulan devlet fabrikalarına lâzım olan işçiler büyük nisbeti itibarile köylerden gelen, ziraî karakterde işçilerdi. Bu işçiler endüstri çalışmalarının istilzam ettiği çalışma usullerine vakıf olmadıkları gibi, gıda alma tarzları da tamamen ziraatle meşgul olan köylü bünyesine göre ayarlanmıştı. Bu itibarla meselâ günde sekiz yahut on bir saat endüstri işinde çalışan bir insanın fizyolojik yapısı itibarile sarfettiği enerjiye mukabil alması lâzım gelen kalori ve vitamin miktar ve usullerinden habersiz olarak ve bu gibi kaidelere riayet etmeksizin çalışıyorlardı. Bu bir imkânsızlık değildi. Fakat bu bir vukufsuzluktu. Netekim başlangıçta sanayi işçiliğinin istilzam ettiği miktarda gıda almamak vaziyeti ücret seviyelerindeki düşüklük sebebiyle izah olunmak istenmiştir. Zannolunmuştur ki bu işçiler, günde 3000 - 4000 kalorilik gıda almak imkânına ücretlerin az oluşundan dolayı malik değildiler. Yapılan iş dolayısıyla harcanan enerjiyi karşılayacak kadar kalori alınmayınca zamanla fizyolojik kifayetsizlik başlıyordu. Bu vaziyette ise iki ihtimal mevcut oluyordu. İşçiler ya işi terkedip ziraat işçiliğine dönüyorlardı, yahut da hastalamıncaya kadar çalışmakta ısrar ettikleri için umumî hastalıklara düşer oluyorlardı. Fakat yapılan müşahedeler göstermiştir ki o devirdeki bu hâdise bir ücret seviyesi düşüklüğünün neticesi değildir. Çünkü ücret miktarı itibarile tamamen tatminkâr mevkide bulunan, usta ve usta-

başlar dahi harcadıkları işgücünü ve enerjisini karşılayacak kadar gıda almıyorlardı. Yani bu bir zaruret değil bir itiyat meselesi idi. Ziraat işçileri ve köylüler endüstri çalışmalarının icap ettirdiği tarzda ve miktarda gıda alma alışkanlığına malik değildiler. Böyle olunca sarfedilen enerji ile alınan kalori arasında bir nisbetsizlik oluyordu. Ücretler nekadar yüksek bulunursa bulunsun, 3000 - 4000 kalorili, üç övünlü yemek tarzı tatbik olunmuyordu. Bu bir iş fizyolojisi mevzuu idi. Şu halde her şeyden evvel ziraî sahadan gelen bu işçilere, endüstri işçiliğinin itiyatlarını ve yaşama tarzını öğretmek lâzım geliyordu. Nasıl ki bu işçilerin dâvası yalnız bir gıda meselesinden ibaret değildi. Bir meslekî yetiştirme, bir sağlık terbiyesi ve iş psikolojisi dâvası idi. Bu işçilerin ücretleri ne kadar yükseltülse de gıda mevzuuna bunun hiç bir tesiri olmuyordu. İşte bu şartlar altında devlet sanayiinde parasız yemek tatbikatı başlamıştır. Yeni Türk sanayiinde son on beş yıl içinde tatbik edilen sosyal yardımları, aynı ücret mevzularını bu görüşle tetkik edersek meselenin mahiyetine daha iyi nüfuz etmiş oluruz. Görülüyor ki buradaki gıda tatbikatı yalnız tek cepheli bir muavenet meselesi değildir. Endüstri işçisi yetiştirmek mevzuunun fizyolojik beslenme terbiyesini teşkil etmektedir ki bu suretle sosyal bir tedbir netice itibarile iş veriminin idame ve çoğalmasına müncer olmaktadır. Son yıllarda bir çok yabancı tetkikçiler, Türk sanayiinde şahidi oldukları sosyal yardımların ve aynı tediyelerin gerçek sebeplerini ve doğuşlarını kâfi derecede tetkik etmesizin bunları küçümsemişler ve âdeta «ücret her şeye kadirdir» formülünü vazetmişlerdir. Hakikatte sosyal politika tedbirlerini bir memleketin sınaî oluşuna göre mütalâa etmek lâzımdır. Türkiyemizin işçi meseleleri okadar çeşitlidir ki ve okadar özellikler arzeder ki bunları ancak sosyal politikanın umumî prensiplerini tam mânasile kavramış olarak ve bu ana prensiplerin ışığında ve fakat kendi hususiyetlerine ve tezahürlerine uyan metodlarla tanzim etmek mümkün olur. Bu bakımdan bizim endüstrimizdeki işçi değişmelerini, işe devamsızlıklarını, mesken dâvasını, endüstri sağlığı meselelerini, meslekî yetiştirme işini ücret usullerini hep çalışma gücünün özelliklerine, içtimâî ve psikolojik itiyat ve kabiliyetlerimize göre halletmek mevkiindeyiz. Bu ise her şeyden önce sosyal politika kültürü ile yetişmiş olan gençlerimizin ve münevverlerimizin bu bilgilerini doğrudan doğruya müşahade ve tecrübelerle zenginleştirmelerine, ve denemelerine bağlıdır. Aksi takdirde nazârî bir sosyal politikacı olarak kalmak ve umumî esasların tahlilile iktifa etmek lâzımdır.

Yakın zamana kadar Türkiyedeki sanayi hayatında en modern mânada iş yerlerinden tutunuz da, örneklerine ancak 19 uncu ve hattâ

18 inci asırlarda rastlanılabilecek olan iptidailikteki çalışma sahalarına kadar her çeşidinde tezhür bulmak mümkündür. Bu vaziyet belki tetkik edilirse bugün bile mevcuttur. Bütün bu çeşitli tekâmül derecesindeki çalışma tarzlarını ancak sosyal politikanın ana prensiplerinin ışığı altında inceden inceye müşahede ve tahlile tâbi tutarak anlayabiliriz. Tatbik edilecek usullerde ise kat'iyen indî ve sathî olmamak icap etmektedir.

Meselâ bugün endüstrimizde işçilerin bir yerleştirme, iskân dâvaları vardır? Acaba bu yalnız bir finansman meselesi midir? Endüstri işçilerimizi mensup oldukları ziraî karakterli köy hayatından tamamen çıkarmalıdır yoksa o ziraî hayatla bir rabıta muhafaza etmelerini mi daha uygun görmelidir?

Fabrikalarda çalışan işçileri aynı zamanda boş zamanlarında toprak işleriyle meşgul olabilecekleri bahçeli, arazili evlere mi yerleştirmelidir, yoksa işlerinden başka bir şey düşünemeyecekleri ve menşelerini tamamen unutacakları apartımanlara mı yerleştirilmelidir? Acaba bu işçileri iyi bir ulaştırma sistemi ve muntazam yollar yapıp sabah akşam, eski köylerinden getirip, yine köylerine mi taşınmalıdır, yoksa tamamen fabrikalar civarına mı yerleştirmelidir? Acaba endüstri işçilerinin yerleşecekleri siteler kooperatifler delâletile mi kurulmalıdır? Bu kooperatiflerle patronların ne gibi münasebetleri ve ne gibi yardımları olmalıdır. Yapılacak ev o endüstri şubesinin malı olarak mı kalmalı, işçiler bu evlerde kira ile mi yoksa meccanen mi oturtulmalı, yahut bu evler büsbütün işçilerin mülkiyetine mi devir edilmelidir? Yalnız bir iskân dâvasında sosyal politikanın sorabileceği ve cevaplamak mecburiyetinde olduğu müteaddid meseleler mevcuttur.

Fakat her şeyden önce bilinmesi lâzım gelen mesele sosyal politikanın sadece bir içtimaî muavenet olmadığıdır. Sanayide sosyal politika, iş verimi ile içtimaî adaleti mezç ve telif eden yapıcı bir metoddur. İşçi ile işveren arasındaki münasebetleri her ikisinin ve dolayısıyla cemiyetin hayrına ve faydasına olarak tanzim eden müsbet bir tekniktir.

Bugün çalışma sahasında en mühim meselelerden biri olan ücret mevzuunu da bir içtimaî politika işi olarak ele almak ve düzenlemek mümkündür. Filhakika içtimaî politika bahsinde kanun vazının en son ve en güç olarak müdahale ettiği problem ücret meselesidir. Ücret hadlerinin tesbit ve tayinini hedef tutan ilk kanun 1909 yılında ev sanayiinin bazı şubeleri için İngilterede vazolunmuştur. Son otuz yıldan beri sanayiinin ve daha doğrusu bütün iktisadî hayatın en önemli tezahürlerinden biri olan «ücret» mevzuunda içtimaî politika bakımından ele alınacak bir çok meseleler vardır. Acaba yüksek ücret ve düşük ücret

münakaşasının, yani ücret seviyelerinin tayinine ait şartların Türk iş hayatındaki vaziyeti nedir? Bu mevzuda içtimalî politikanın nasıl bir rol oynaması mümkündür? Malûm olduğu gibi işçi ücretleri asgarî, azamî iki had arasındadır. İşte ücret meselelerinde içtimalî politika, işçilerin ücret seviyelerini azamî yükseltme temayülleri ile, müteşebbisin mümkün olduğu kadar az ücret ödeme, ücret seviyelerini yükseltmeme arzusu arasında tevizin edici bir rol oynamak mevkiindedir. Ücretlerin azamî haddi, bir teşebbüsün rantabilitesi ile mümkündür. Asgarî haddi ise işçinin asgarî yaşama şartlarıyla hududludur. Fakat bu açık ve belli prensip, tatbikatta geniş güçlükler doğuran bir iştir.

İşçilere ödenecek ücretlerin yüksek veya düşük olması bahsinde üzerinde durulacak mühim tezahürler vardır. Ücretin tedricî bir surette yükselmesi, millî ekonominin verimini azaltmak şöyle dursun bilâkis arttırdığı sabit olmuştur. Bütün büyük endüstri memleketlerinde yapılan tecrübeler göstermiştir ki az ücret alan ve uzun müddet çalışan işçilerin verimleri son derece cüz'îdir. Bu gibi işçilerin imal ettikleri malların kalitesi fenadır. Düşük ücretlerle çalışan işçilerle dolu olan sanayiinin cihan piyasasındaki rekabet imkânları düşüktür. Şu halde Türk sanayiinde maliye unsurları arasında ücretlerin nisbeti ne olmalıdır? Ücret nisbeti, ham maddeler, umumî masraflar ve diğer kıymetler arasında hangi seviyede tutulmalıdır. Burada unutmamalıyız ki ücretlerin arttırılmasına matuf her hareketin iktisadî hududları vardır. Umumî ücret yükselmeleri umumî fiyat artışlarına sebep olur. Bu hal umumî iktisadî müvazenenin bozulmasını intaç edebilir. Zaten fiyatların yükselmesi tekrar ücretlerin arttırılması talebini doğurur. Böylelikle fasid bir daire ortaya çıkar. Bunun için nakdî ücret hadlerinde birdenbire kuvvetli tezayüdler reel ücret yükselmesi olmaktan çıkar. İstenilen gayeye varılamaz. Çünkü fiyatlar, ücretlere nazaran daha çabuk, daha geniş nisbette artar. Bu sebeple istihsal miktarını arttırmak ve sosyal hasılanın çoğalmasını sağlamak suretile ücret seviyelerini yükseltme metodu en tabii ve emin yoldur. Ücretlerin yükseltilmesi bahsinin hangi konjonktür devresinde tahakkuk ettirilmesi lâzım geldiği de mühimdir. Yüksek konjonktür devirlerinde teşebbüs erbabının kazançları da artar. Bu suretle ücret yükselmesi kabili tahammül olur. Depresyon devrinde ise müteşebbisler için uzun zaman kâr, temettü mevzuubahs olmayabilir. Bu takdirde ücretlerin arttırılması zor olur. İşte bunu ayarlamak tamamen bile olmasa kısmen içtimalî politikanın bir vazifesidir. İchtimalî siyaset «mümkün şeyler san'ati» dir. Binaenaleyh her ücret hareketinin gerek umumî ekonomik vaziyeti gerek bahis mevzuu sanayi şubesinin özel durumunu göz önünde tutması lâzımdır. Alâkalı teşebbüslerin rantabi-

litesini azaltan veya ortadan kaldıran bir ücret hareketini sosyal politika terviç edemez. Hiç şüphesiz herkes kendi reel ücretini artırmak ister. Âdil fiyat gibi âdil ücret de nazari bakımdan maalesef hesaplanamaz. Bazı nazariyelere göre ücret umumiyetle geçinme asgarisinin etrafındadır. Bunun etrafındaki yükselme ve alçalmalar arzedilen iş gücü ve miktarı ile müteşebbis tarafından bu işgücüne ve miktarına vaki talebin şiddetine göre değişir. Konjonktürün yükselme devrelerinde, yeni sanayi kuruluşunda, harp devrelerinde işgücü talebi artar. Bu suretle bu devrelerde reel ücret hadleri yükselir. Keza vasıflı işçilere olan ihtiyaç da bu devrelerde artar. Bütün bu haller işçi ücretlerinin yükseltilmesini icap ettirir.

İşçi ücretlerinin yükseklik ve düşüklüğünde içtimali politika şu kanaate varmıştır ki ücretlerin âni ve büyük mikyasta yükseltilmesi gibi depresyon devirlerinde şiddetle indirilmesi tehlikelidir.

İçtimali siyaset ücretlerin arttırılmasında iktisadi vaziyetin elverişli olup olmadığına bakmağı bu hususta ihtiraslı mücadelelere girişmeğe tercih eder. Reel ücretlerin mümkün mertebe ölçülü ve müvazeneli bir şekilde yükseltilmesini ve her halde bu ücretlerin işçilere normal yaşama şartı temin edecek miktarda olmasını hedef tutar.

Görüldüğü gibi ücret meselesinde bir taraftan iktisadi siyaseti diğer taraftan içtimali politika daima elele çalışmak zorundadır.

Fakat içtimali politikanın ücret mevzuundaki meseleleri yalnız düşük ve yüksek ücret bahislerine münhasır değildir. Bilhassa Türkiyenin çalışma hayatında asgari ücret seviyelerinin tayini mühim bir mesele teşkil eder. Yine bizim iş hayatımızda aynı ve nakdi ücretlerin şekil ve nisbetlerini ayarlamak da ehemmiyetli bir mevzudur. İkinci Dünya Harbi yılları içinde Türk endüstrisinde aynı ve sosyal ücret temayülü ve tatbikatı iş hayatımızda tatbik olunmuş ve ehemmiyetli neticeler alınmıştır. Umumiyetle nakdi ücretlerin fiyat tahavvüllerine intibak etmediği zamanlarda ve büyük sanayinin ilk kuruluşunda çiftçilik sahasından gelen işçilerin ücret anlayışı karşısında ücretlerin bir kısmının aynı olarak ödenmesinde bir çok faydalar mülâhaza edilebilir. Fakat bunun nisbetini ve zamanını iyi seçmek ve aynen ödenecek ücretlerin ne olacağını isabetle tayin etmek mühimdir.

Diğer taraftan fazla mesai ücretleri miktar ve şartları, ücret tediyelerinin şekli ve intizamı, tatil ücretleri konusu, ücret sistemlerinin iş sahalarının icaplarına göre ayarlanması meselesi ve nihayet ücretlerde içtimalleşme temayülleri sosyal politika bakımından ayrı ayrı ehemmiyet arzeden mevzulardır. Fakat konferansımızın hududunu aşmamak için bu meseleleri münakaşa edemeyeceğiz.

Şurası bir hakikattir ki yeni Türkiyenin gerek umumî, gerek çalışma hayatının düzenlenmesinde içtimai politika prensipleri, içtimai politika metodu büyük bir kıymet ifade eder. Netekim batı sanayiinin kuruluşunda da vaziyet böyle olmuştur. Cemiyetin saadeti, içtimai sınıflar arasındaki müvazene ve ahenge bağlıdır. Cemiyetin sağlamlığı içtimai adaletin büyüklüğüne ve derinliğine tabidir. Bu bakımdan içtimai politika; şaşmaz bir yol gösterici ve yapıcı bir ilim, bir metoddur.
